

OKVIR ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ovaj dokument je izrađen u okviru zajedničkog projekta
Evropske komisije i Vijeća Evrope
«Jačanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini»
i odobren od strane upravnog odbora na njegovom sastanku 5. juna 2007. godine.

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

OKVIR ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE¹ U BIH

Uvod

Visokoškolski sistem u Bosni i Hercegovini je fragmentiran i treba mu reforma. Bosanskohercegovačkom obrazovnom području treba visokoškolski okvir koji će biti konzistentan sa principima i vrijednostima Evropskog područja visokog obrazovanja (EHEA) onako kako ga gradi Bolonjski proces², uključujući ENQA standarde i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja. Novi okvir za kvalifikacije BiH zamišljen je tako da jača visoko školstvo i djeluje kao pokretač koja pomaže organima i onima koji donose odluke o visokom obrazovanju, u radu na reformama koje za cilj imaju preoblikovanje/promjenu akademske zajednice, njenih institucija i procesa. Osnovna funkcija okvira je da djeluje kao vodič i referentna tačka za one koji rade na stvaranju novih kvalifikacija i revidiranju postojećih, sa novim sistemom osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju.

Novi okvir izrađen je u sklopu zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope pod nazivom „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“, nakon opsežnih konsultacija i sporazuma sa odgovarajućim akterima u procesu, uključujući akademske radnike, studente, javne organe i socijalne partnere.³ Njegova uspješna provedba unaprijedit će povjerenje javnosti u visoko obrazovanje. Okvir ima za cilj da pomogne pri unaprjeđenju kvaliteta i priznavanju kvalifikacija, te da promovira reformu visokog obrazovanja u korist svih građana.

Struktura okvira

Okvir visokoškolskih kvalifikacija u BiH sastoji se od tri ciklusa, koji odražavaju i razrađuju tzv. „dablinske deskriptore“⁴, koje su ministri obrazovanja usvojili unutar Bolonjskog procesa,⁵ nakon odluke da se usvoji visokoškolski sistem koji se, u suštini, zasniva na tri ciklusa. Dablinski deskriptori su generičke (tj. nevezane za predmete) izjave o tome šta su tipična

¹ Državni okvir za visokoškolske kvalifikacije: Jedan opis, na nivou države ili nivou obrazovanog sistema, koji je međunarodno razumljiv i putem kojeg se sve kvalifikacije i ostali uspjesi u učenju u visokom obrazovanju mogu opisati i dovesti u vezu jedni s drugima na koherentan način i koji definiše odnose između visokoškolskih kvalifikacija. Okvir kvalifikacije je izrađen kako bi osigurao konzistentnu upotrebu naziva kvalifikacija.

² Bolonjski proces je najznačajnija i najdalekosežnija reforma visokog obrazovanja u Evropi. Konačni cilj procesa je da se do 2010. godine ustanovi Evropski prostor visokog obrazovanja, unutar kojeg će se nastavnici i studenti moći lako kretati i uživati priznanje svojih kvalifikacija. Bolonjsku deklaraciju su 1999. godine potpisali ministri obrazovanja 29 evropskih zemalja. Proces je otvoren i za druge zemlje, te su kasniji sastanci na nivou vlada održani u Pragu (2001.), Berlinu (2003.) i Bergenu (2005.); naredni sastanak će se održati u Londonu u maju (2007.). BiH je ovom procesu pristupila 2003

³ Za dalje informacije, vidi <[Zajednički projekat Evropske komisije i Vijeća Evrope 2006.-2007. „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“](http://www.coe.ba/visokoobrazovanje)> na adresi <http://www.coe.ba/visokoobrazovanje>.

⁴ Deskriptori služe za primjer ishoda osnovne kvalifikacije na svakom nivou i prikazuju prirodu promjene između nivoa. Oni pružaju jasne referentne tačke na svakom nivou i opisuju ishode koji pokrivaju veliku većinu postojećih kvalifikacija.

⁵ Dablinske deskriptore inicijalno je formulirala i razvijala Zajednička inicijativa za kvalitet, Joint Quality Initiative (neformalna grupa specijalista za visoko obrazovanje iz različitih zemalja, pogledati www.jointquality.org), a u Bergenu su adaptirani kao deskriptori ciklusa za okvir za kvalifikacije Evropskog područja visokog obrazovanja. Kompletna diskusija Grupe za praćenje Bologne na temu okvira za kvalifikacije „novog stila“ može se naći na: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf.

očekivanja u smislu uspjeha i sposobnosti vezanih za kvalifikacije koje predstavljaju završetak svakog od bolonjskih ciklusa. Sastoje se od sljedećih elemenata: znanje i razumijevanje, primjena znanja i razumijevanja, generičke kognitivne vještine, donošenje sudova, sposobnosti komuniciranja i vještine učenja, autonomna odgovornost studenta i rad sa drugima.

BiH deskriptori sadrže više detalja od dablinskih, a namjena im je da se tumače zajedno. Opisuju znanje, vještine i sposobnosti povezane sa tipičnim kvalifikacijama na kraju jednog ciklusa, tj. na kraju dodiplomskog studija, magistarskog stepena i doktorata. Deskriptori su fleksibilni a ne konačni, te ih treba kombinirati sa drugim, vanjskim referentnim izvorima, uključujući domaće i internacionalne, akademske ili stručne materijale za usmjeravanje po predmetima, tj. materijale i izjave o osnovnim indikatorima po predmetima iz *Tuning* projekta⁶.

U ovom trenutku, okvir za visokoškolske kvalifikacije u BiH ne sadrži bilo kakve druge nivoe ili podpodjele unutar samih ciklusa, kojima bi se ilustrirala progresija unutar strukture. Međutim, sama struktura odražava raspon ECTS bodova koji se veže za okvir Bolonjskog procesa.

Odnos između okvira i usvajanja novog pristupa u osiguranju kvaliteta i priznavanju

Novi okvir za kvalifikacije u BiH tek je jedan od aspekata reforme visokog obrazovanja, koji se mora posmatrati zajedno sa drugim inicijativama, koje u cjelini za cilj imaju transformaciju visokoškolskog sistema tako da bude u potpunosti konzistentan sa Evropskim prostorom visokog obrazovanja. Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ ima tri elementa – 1) stvaranje okvira za visokoškolske kvalifikacije, 2) izrada plana rada za uvođenje savremenih procedura i struktura za priznavanje kvalifikacija i 3) uspostava standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju. Ovi elementi su povezani i za uspješan ishod je neophodna njihova istovremena provedba.

Nadalje, jasno je da uspješna reforma traži da se neke stvari razvijaju odozdo nagore, koliko i odozgo nadolje.

Sva tri elementa blisko su povezana sa ranijim inicijativama u reformi univerziteta, kao i sa usvajanjem okvirnog zakona o visokom obrazovanju.

Ciljevi okvira za kvalifikacije za područje BiH su:

- da omogući poslodavcima, školama, roditeljima, potencijalnim studentima i drugima, da shvate šta predstavljaju osnovna kvalifikaciona zvanja, te kako se kvalifikacije povezuju jedna sa drugom;
- da pomogne visokoškolskim ustanovama, studentima i drugima, da razjasne potencijalne putanje napredovanja i prenosa bodova, posebno u kontekstu šireg učešća u cjeloživotnom učenju;

⁶ "Podešavanje obrazovnih struktura u Evropi" je pilot projekat koji je poduzela grupa Evropskih univerziteta uz podršku Evropske univerzitetske asocijacije (EUA) i Evropske komisije od 2000. do 2004. godine kao i sa rastućim broj partnera. Tretira nekoliko akcionih koraka Bolonje, naime usvajanje i primjenu sistema lako čitljivih i uporedivih stepena, na osnovu dva ciklusa i uspostavljanja sistema bodova, idetnifikujući referentne tačke za 1) generičke kompetencije, 2) komeptencije specifične za predmete, 3) ulogu ECTS-a kao sistema prikupljanja bodova i 4) uloga učenja, podučavanja, ocjenjivanja i izvedbe u vezi sa osiguranjem kvaliteta i evaluacijom.

Za dalje informacije pogledati <http://www.relint.deusto.es/TuningProject/index.htm>,
<http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm>

- da stvori i održava međunarodnu uporedivost standarda, naročito u unutarinstitucionalnom, međuinstitucionalnom, regionalnom i evropskom kontekstu, te da omogući mobilnost za sve (studente, akademsko i neakademsko osoblje, građane);
- da ukloni nekonzistentnost i konfuziju između visokoškolskih kvalifikacija, kroz jasan opis kvalifikacija u smislu ciklusa/nivoa, ishoda učenja i bodova;
- da pomogne u izgradnji domaćeg i međunarodnog povjerenja u bh. visokoškolske kvalifikacije i standarde, tako što će ih integrirati sa novim sistemom osiguranja kvaliteta u BiH, koji je u potpunosti konzistentan sa „*standardima i smjernicama*“ Evropske asocijacije za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA) Evropskog područja visokog obrazovanja;⁷
- da unaprijedi priznavanje bh. kvalifikacija i mogućnost zapošljavanja građana, tako što će osigurati njihovu relevantnost u odnosu na potrebe domaćeg i međunarodnog tržišta rada;
- da osigura da pristup visokom obrazovanju u BiH i njegov sadržaj budu zasnovani na principima i vrijednostima demokratskog društva.

Kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak prvog ciklusa (180-240 ECTS bodova) dodjeljuju se studentima koji:

- pokažu znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija;
- mogu detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline primijeniti na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili struci, te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija;
- imaju sposobnost da prikupljaju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima;
- mogu primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema;
- mogu prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamo gdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koji je specijalizovan za dato područje izučavanja;

⁷ Cijeli tekst ENQA 'Standards and Guidelines' za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja može se naći na: http://www.coe.ba/pdf/ESG_loc.pdf.

- su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepata i dokaza iz različitih izvora;
- posjeduju temelj za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje;
- su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij.

Kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak drugog ciklusa (60-120 ECTS bodova) dodjeljuju se studentima koji:

- pokazuju sistematično razumijevanje i savladavanje znanja u svom području studija/disciplini, koje se temelji na, odnosno proširuje i/ili nadograđuje ono što se obično povezuje sa nivoom dodiplomskog studija, i što predstavlja osnov ili mogućnost za originalnost pri razvoju i/ili primjeni ideja, obično u kontekstu istraživačkog rada;
- mogu primijeniti svoje znanje i razumijevanje, kao i sposobnosti rješavanja problema, na nove i nepoznate sredine unutar šireg (ili interdisciplinarnog) konteksta u vezi sa njihovim područjem studija;
- primjenjuju konceptualno i apstraktno razmišljanje, uz visok nivo sposobnosti i kreativnosti, čime se omogućava:
 - kritička ocjena trenutnog istraživačkog i akademskog rada na najvišem nivou u datoj disciplini,
 - ocjena različitih metodologija, formiranje kritičkog mišljenja i ponuda alternativnih rješenja,
- imaju sposobnost da integriraju znanje i bave se složenim problemima, te da formuliraju sudove na osnovu nepotpunih ili ograničenih informacija, ali uz razmišljanje o socijalnim i etičkim odgovornostima vezanim za primjenu njihovog znanja ili sudova;
- mogu prenositi svoje zaključke, znanje i razmišljanje na kojima se oni temelje, uz korištenje odgovarajućeg/odgovarajućih jezika, auditoriju koji nije specijalizovan i koje je specijalizovan, jasno i nedvosmisleno;
- su u stanju da svoje znanje podignu na viši nivo, prodube razumijevanje svog područja studija ili discipline, i kontinuirano razvijaju sopstvene vještine, kroz samostalno učenje i razvoj;
- imaju vještine učenja koje im omogućavaju da nastave studij na način koji će uglavnom biti samousmjeren i autonoman;
- stekli su interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene različitim kontekstima učenja i zaposlenja, te pokazuju sposobnost vođenja i/ili pokretanja inicijative i daju doprinos promjeni i razvoju.

Kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak trećeg ciklusa dodjeljuju se studentima koji:

(Slijede "Dablinski deskriptori" trećeg ciklusa o kojima se treba diskutovati i elaborirati ih. Mogu se mijenjati na osnovu trenutnog «bolonjskog» rada u ovom području.)

- pokažu sistematično razumijevanje područja studija i vladanje vještinama i metodama istraživačkog rada u vezi sa zadatim područjem;
- pokazu sposobnost da definisu studijski projekat istraživanja, a zatim provedu istraživanje u skladu sa metodologijom date nauke;
- originalnim istraživanjem daju vlastiti naučni doprinos koji proširuje granice spoznaje u datoj oblasti;
- su sposobni za kritičku analizu, vrednovanje i sintezu novih i složenih ideja;
- mogu u vezi sa svojim područjem stručnog i naučnog znanja komunicirati sa kolegama, širom naučnom zajednicom i društvom;
- ce nastaviti naučna istraživanja i razvoj te biti pokretaci i nosioci napretka u društvu zasnovanom na znanju, doprinoseći stalno razvoju novih tehnika, ideja ili pristupa.

Okvir visokoškolskih kvalifikacija BiH

Zahvalnica

Predstavnici ministarstava, univerziteta i studenata BiH navedeni ispod su bili aktivno uključeni u izradu Okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH. Zajednički projekat Evropske komisije i Vijeća Evrope duguje svoju zahvalnost njihovom profesionalnom zalaganju i ličnoj posvećenosti, kao i stručnosti i vođenju koje su pružili eksperti Vijeća Evrope, gospođa Eva GOENCZI i gospodin Stephen ADAM.

Ministarstvo civilnih poslova BiH
Dragana Dilber, Esma Hadžagić, Miljan Popić

Ministarstvo obrazovanja Federacije BiH
Džemko Ruždić

Ministarstvo prosvjete Republike Srpske
Dragana Lukić-Domuz, Jugoslav Tepić

Univerzitet u Banja Luci
Dragan Partalo

Univerzitet u Bihaću
Ifet Šišić, Nevzet Veladžić,

Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Ranko Antunović, Marijana Čosović, Zoran Ljuboje, Nenad Marković

Sveučilište u Mostaru
Ružica Burić, Marinko Jurilj

Univerzitet «Džemal Bijedić» u Mostaru
Dragi Tiro, Edina Špago-Čumurija

Univerzitet u Sarajevu
Izet Bijelonja, Belma Dizdarević, Renata Jažić-Karić, Nina Šober

Univerzitet u Tuzli
Jasmina Berbić, Meliha Bijedić, Amela Teskeredžić

Univerzitet u Zenici
Hasan Avdušinović, Muris Bajramović, Almelina Krajišnik, Damir Kukić

Predstavnici studenata
Mirhad Grebović (Univerzitet «Džemal Bijedić» u Mostaru), Elvir Heljić (Univerzitet «Džemal Bijedić» u Mostaru), Ivica Jozić (Sveučilište u Mostaru), Sead Kadrić (Univerzitet u Tuzli), Paula Pranjić (Sveučilište u Mostaru)

Partneri iz društva
Haris Huskić, Zavod za zapošljavanje za istraživanje tržišta rada i zapošljavanje Federacije BiH, Goran Savanović, Sindikat za turizam i ugostiteljstvo Republike Srpske